

[Bertel Dahlggaard.]

bekæmpet laugsvæsenets ophævelse, herefter blev de ivrigste forkæmpere for den løslupne frihed, og denne frihed fortolkedes da af de konservative kræfter sådan, at friheden nu også betød frihed for de økonomisk mægtige til at slutte sig sammen om at afskaffe selve den frie konkurrence. Denne opfattelse af begrebet økonomisk frihed fastholdtes af konservatismen rundt i landene helt op til vore dage. Det skete også her i landet. Endnu i 1920 fører konservatismen her i frihedens navn en forbitret kamp imod enhver monopollovgivning. Venstrepartiet står vaklende; de mere fremsynede indenfor partiet ser dog med betænkelighed på det nye kapitalistiske laugssystem, vi var ved at glide ind i, og i rigsdagssamlingen 1919—20 tilslutter venstre i folketinget sig en begyndende monopollovgivning affattet på grundlag af et af Ove Rode fremsat forslag. Men efter at venstre og konservative i foråret 1920 sammen havde „redet sommer i by“, sejrede den konservative politik totalt, og alle forslag om monopolkontrol standsedes i de følgende 17 år af landstinget, indtil de konservatives og venstres flertal i dette ting gik tabt.

Denne udvikling, som der findes tilsvarende eksempler på i andre lande, giver samtidig et billede af udviklingen indenfor liberalismen i første halvdel af dette århundrede. Liberalismen, som havde været frikonkurrencens bannerfører, måtte udfra hele sin sociale og samfundsmæssige indstilling hævde, at frihed og frikonkurrence ikke kunne betyde frihed for de stærke til at slutte sig sammen og udbytte de svage, og derfor måtte den moderne socialliberalisme overalt rejse kravet om samfundets kontrol med de monopoldannelser, der ved egen magt søger at afskaffe den frie konkurrence, d. v. s. rejse kravet om et værn for frikonkurrence og erhvervsfrihed. Men selvfølgelig kan dette værn ikke i nutidens komplicerede samfund skabes, som i 1857, ved at ophæve alle monopol og erhvervsaftaler. En del af disse aftaler indenfor produktion og omsætning har et rationelt formål eller kan være produktionsfremmende, så de må anerkendes også udfra samfundsekonomiske synspunkter.

Opgaven, der stilles, synes jeg da må være at sætte en grænse for monopolers og afta-

lers magtudfoldelse, hvor de angriber andres berettigede interesser. Den målsætning, som er angivet af trustkommissionen, kan det radikale venstre godkende, men vi vil nok udtrykke det på en lidt anden måde. En monopollovgivnings formål, synes det os, må være at beskytte forbrugere og erhvervsdrivende imod, at monopol og sammenslutninger tiltvinger sig urimelige priser, at værne den almindelige erhvervsfrihed samt at udøve kontrollen hermed på en sådan måde, at det fremmer produktionsmæssige og handelsmæssige fremskridt.

Men hvordan skal grænsen i det enkelte foreliggende tilfælde drages for denne samfundets kontrol? Det er jo det afgørende. Der gives formentlig ikke anden mulighed, end at den må drages gennem et uvildigt skøn repræsenterende de almene samfundshensyn og udøvet i henhold til en lovs retningsgivende direktiver under ansvar overfor uafhængige domstole, der i tilfælde af påklage påser, at det administrative skøn holder sig indenfor den grænse, der er sat af lovgivningen og af, hvad der er den åbenbare hensigt med lovgivningens bestemmelser. En sådan monopollovgivning er ikke blot nødvendig af de hensyn, jeg her har nævnt, men den er jo dybest set en forudsætning for det samfundssystem, som vi lever under, og som bygger på privat ejendomsret og bevarelse af privat initiativ indenfor erhvervslivet.

Det er dog indlysende, at dersom der gives de kræfter, der står bag monopol- og aftalesystemet, adgang til ubegrænset magtudfoldelse overfor forbrugere og økonomisk svage erhvervsdrivende, vil kravet om et andet samfundssystem vokse i styrke fra år til år og kravet om et socialistisk samfundssystem efterhånden trænge igennem, hvorved den vældige skabende kraft, der ligger i det private initiativ, vil gå tabt. Derfor er en monopollovgivning efter vort skøn, afpasset efter hver tids forhold, ikke blot i sig selv berettiget, men alle, der er modstandere af en socialistisk samfundsudvikling, må — set i et videre perspektiv — anse den for værn for de værdier, der indeholdes i det private økonomiske samfundssystem. Hvis ikke lovgivningen værner de værdifulde sider af erhvervsfriheden, da går erhvervsfriheden tabt.

Den økonomiske udvikling, der har ført